

MILJÖREDOVISNING 2024

Miljöredovisningen visar utvecklingen inom ett antal prioriterade miljöområden enligt kommunens miljörelaterade styrdokument. Redovisningen omfattar Järfälla som geografisk yta och Järfälla kommun som organisation.

Miljöarbete sker dagligen inom alla förvaltningar vid bland annat tillsyn, upphandling, miljödiplomering, planarbete och teknisk förvaltning. Miljöplanen och översiktsplanen är de övergripande styrdokumenterna inom hållbarhet i Järfälla kommun.

Miljöplanen förtydligar sambandet till de sexton nationella miljökvalitetsmålen och de sex regionalt prioriterade miljökvalitetsmålen, som mynnar ut i de lokala områdena minskad klimatpåverkan, frisk luft, god bebyggd miljö, giftfri vardag, ett rikt växt- och djurliv samt hållbar konsumtion och hög miljömedvetenhet. Mål inom den ekologiska dimensionen av hållbarhet finns förutom i miljöplanen även i ett flertal sektorsvisa styrdokument, exempelvis klimat- och energiplanen, avfallsplanen, kemikalieplanen och klimatanpassningsplanen.

VIKTIGA HÄNDELSER

Sedan 2019 har klimatfrågan varit EU:s högsta prioritet och år 2050 ska EU vara världens första klimatneutrala union. Vägen dit går via en ambitiös plan, Gröna Given, som är en samling politiska åtgärder för att driva mot målet. Under 2024 har flera viktiga EU-direktiv och förordningar trätt i kraft. Många av de hållbarhetsrelaterade direktiven har bäring på EU:s satsning Fit for 55, en samling lagstiftningsförslag som lanserats för att minska utsläppen av växthusgaser med minst 55 procent till år 2030. Bland annat har EU har antagit nya mål för att lagra kol inom markanvändning och skogsbruk, där Sverige förväntas leverera unionens största kolsänka år 2030. Inom energiområdet fick Boverket i uppdrag att utreda hur EU-direktivet om byggnaders energiprestanda (EPBD) kan bli en del av svensk lagstiftning. EPBD innehåller ett antal energi- och utsläppskrav för byggnader och direktivet ska vara en del av svensk lagstiftning senast 2026.

Flera nya styrdokument har tagits fram och antagits under året, exempelvis en lokal masshanteringsstrategi och en reviderad klimat- och energiplan. För att säkerställa fortsatt finansiering av miljörelaterade satsningar har kommunen sökt och beviljats statligt stöd. Bland annat har Järfälla fått medel för att fortsatt driva sin satsning inom Viable Cities och Klimatneutrala städer 2030. Järfälla kommer att utveckla långsiktiga strategiska processer som ger ökad kraft i klimatomställningen. Järfälla har även beviljats medel från Tillväxtverket för att arbeta strategiskt med klimatanpassning samt att samordna olika hållbarhetssatsningar kopplat till stadsutveckling i Jakobsberg.

Järfällas målinriktade arbete med att minska klimatutsläppen från transporter har gett resultat. Kommunen har sedan flera år tillbaka använt ett verktyg för att mäta och minska utsläppen från medarbetarnas resor, både till jobbet och i tjänsten. Sedan första mätningen 2011 har utsläppen från medarbetarnas resor minskat med 50 procent, tack vare att Järfällas anställda väljer hållbara färdmedel. Detta resulterade i att Järfälla under 2024 placerade sig på första plats i den nationella rankingen CERO-benchmark, i konkurrens med drygt 150 organisationer och företag. Järfälla var även en av tre finalister i utmärkelsen Årets hållbarhetskommun 2024, ett pris som delades ut av Lösningar för offentlig sektor. Under 2024 belönades förskolekocken Anna-Karin Ris på Almarevägens förskola med utmärkelsen Årets förskolekock 2024, tack vare sitt långsiktiga arbete med hållbarhet, kvalitet och barnens engagemang kring måltiderna. Utmärkelsen delas ut av Sveriges offentliga måltider, som lyfter fram betydelsen av matglädje, hållbara råvaror och en trivsamt måltidsmiljö.

MÅLUPPFÖLJNING

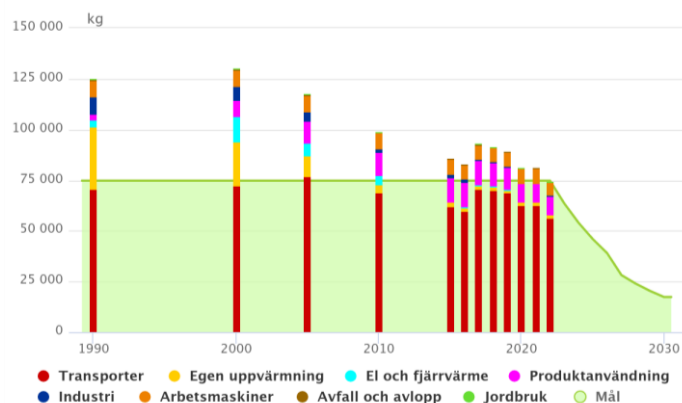
Uppföljningen av miljötillståndet och miljöarbetet i kommunen görs genom att mäta ett antal nyckeltal samt åtgärder från miljörelaterade styrdokument och handlingsplaner. Uppföljningen är uppdelad inom målområdena i miljöplanen: minskad klimatpåverkan, frisk luft, god bebyggd miljö, giftfri vardag, ett rikt växt- och djurliv samt hållbar konsumtion och hög miljömedvetenhet.

Under 2024 har kommunens verktyg för miljöuppföljning utvecklats till att även omfatta social hållbarhet. Ett urval av det mest väsentliga som har skett inom miljöområdet beskrivs nedan. Uppföljning av alla mål och nyckeltal samt utvecklingen inom social hållbarhet redovisas i Hållbarometern på jarfalla.hallbarometern.se

MINSKAD KLIMATPÅVERKAN

Målet i Järfällas miljöplan är en utsläppsminskning om 15 procent per år för att nå klimatneutralitet till 2030. Minskningen mellan 2021 och 2022 är drygt 8 procent och utsläppen ligger nu på cirka 74 700 kg koldioxid per år. Indikatorn visar de växthusgasutsläpp som sker inom kommunen och inkluderar även verksamheter som ingår i handeln med utsläppsrätter. Kommunens utsläpp räknat per invånare har mer än halverats sedan år 2000 och ligger nu på 0,87 ton per invånare. Det är en låg siffra jämfört med riket och andra pendlingskommuner nära storstad, som har över dubbelt så höga siffror.

Utsläpp av växthusgaser totalt

Bildtext: Statistik för växthusgasutsläpp åren 1990, 2000, 2005, 2010, 2015–2022. Statistiken har en eftersläpning på cirka två år.

Under 2024 har ett intensivt arbete pågått för att ta fram en ny översiktsplan för Järfälla kommun. Översiktsplanen är ett av Järfällas viktigaste styrdokument och visar den långsiktiga visionen över hur kommunens mark och vatten ska användas, bevaras och utvecklas. För att säkerställa att Järfällas ambitiösa klimatmål beaktas i översiktsplanen valde kommunen att under 2024 genomföra en klimatberäkning av olika planalternativ. Klimatberäkningen syftade till att underlätta avvägningar mellan olika typer av utbyggnadsscenarier och synliggöra vilken klimatpåverkan som följer av olika beslut. Inom ramen för klimatkalkylen genomfördes även ett flertal planlaborationer. Följande åtgärder bedöms ha särskilt stor påverkan på Järfällas arbete med att minska klimatutsläppen från samhällsbyggnad:

1. Prioritera cirkulärt byggande som strategi/riktlinje i planbeskrivningen
2. Prioritera förtätning i transporteffektiva lägen på plankartan
3. Prioritera förtätning på redan hårdgjord mark på plankartan

Klimatkalkylen har legat till grund för framtagandet av det slutgiltiga planförslaget för Järfällas översiktsplan.

ENERGI

Järfälla kommun arbetar löpande för att minska energianvändningen i kommunens verksamhetslokaler. Sedan referensåret 2009 har den minskat med 42,5 procent. Järfälla närmar sig därmed redan målet till 2030 om att minska energianvändningen med 45 procent jämfört med 2009. Kommunen ska öka den installerade effekten av egenproducerad förnybar el i fastighetsbeståndet till 1 000 kW innan år 2025. Under 2024 nåddes det målet tack vare att det under året tillkommit en solcellsanläggning på Neptuniskolan samt anläggningar på Källtorp anpassade grundskola. Nu är den totala effekten 1099,5 kW.

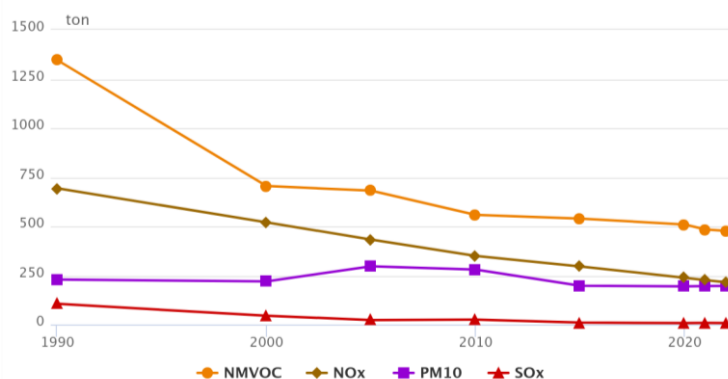
Kommunen arbetar strategiskt med energiplanering och deltar i nätverk och olika samarbeten samt energi- och klimatrådgivning. Under 2024 har kommunen inom ramen för det strategiska samarbetet med E.ON fördjupat diskussioner om säsongslagring av energi i fjärrvärmenätet, vilket också öppnar för möjligheter att bättre tillvarata intermittent energiproduktion. Under året anordnades ett seminarium där representanter för kommunen, E.ON, Bengt Dahlgren AB och White Arkitekter AB presenterade en bred bild av hinder och möjligheter för energihushållning i samhällsbyggnadsprocessen.

För att driva på arbetet med elektrifieringen antog kommunfullmäktige en reviderad elektrifieringsstrategi med fyra åtgärdsområden. Det övergripande syftet med Järfällas elektrifieringsstrategi är att förverkliga helhetslösningar för elektrifiering.

FRISK LUFT

Utsläpp av luftföroreningar i Järfälla har mätts sedan 1990. Alla ämnen har haft en nedåtgående trend sedan dess, vilket är positivt då samtliga ämnen kan ha en negativ påverkan på människors hälsa.

Utsläpp till luft per år av kväveoxider (NO_x), svaveloxider (SO_x), grova partiklar (PM₁₀) och flyktiga organiska ämnen (NMVOC) (ton), från samtliga utsläppskällor

Bildtext: Grafen visar utsläppen av kväveoxider, svaveloxider, grova partiklar och flyktiga organiska ämnen åren 1990, 2000, 2005, 2010, 2015, 2020, 2021 och 2022.

De ämnen som har haft den största procentuella minskningen sedan 1990 är svaveloxider som har minskat med cirka 93 procent. Minskningen har bland annat skett genom att olja med hög svavelhalt ersatts av olja med låg svavelhalt samt ökad användning av biobränslen. Den största utsläppskällan av

svaveloxider i Järfälla som inte har naturliga orsaker kommer från egen uppvärmning av bostäder och lokaler.

Utsläppen av kväveoxider har minskat med nästan 70 procent sedan 1990 och den största utsläppskällan är transporter som står för ungefär 78 procent. Transporter är även den största utsläppskällan av grova partiklar (PM10) som bland annat bildas vid slitage av vägbanan. Anledningen till att vi inte kan se samma stora minskning av PM10 som för övriga ämnen beror på att trafiken har ökat sedan 1990.

GOD BEBYGGD MILJÖ

Järfälla kommer att bygga 14 000 bostäder fram till 2035 som en del av Stockholmsöverenskommelsen. Exploatering och byggnation genererar schaktmassor som behöver hanteras på ett hållbart sätt. 2024 antog Järfälla en masshanteringsstrategi som syftar till att minimera uppkomsten och öka återanvändningen av massor. Det leder till att mängden avfall och växthusgasutsläpp minskar, att kostnader för transporter och inköpskostnader av nya fyllnadsmassor minskar samt skapar en tryggad materialförsörjning.

En av åtgärderna som har genomförts för att minska mängden överskottsmassor är att kommunen testat ny teknik för rening av sulfidhaltigt material. Det har avsevärt minskat mängden sulfidlera som annars skulle ha körts på deponi. Sulfidleran har istället omvandlats till matjord som har cirkulerats tillbaka till kommunen och använts i planteringar och rabatter.

KLIMATANPASSNING

Järfälla arbetar aktivt med att anpassa bostadsområden för att hitta hållbara lösningar för att hantera stora mängder vatten. En ny dagvattenpark har anlagts i Viksjö, där smält- och regnvatten hanteras på ett hållbart sätt. Parken är en dagvattenanläggning som bland annat syftar till att minska mängden föroreningar som når Bällstaån. Inom parkområdet finns översvämningsytor som ska minska konsekvenserna vid stora regn och minska risken för att Bällstaån svämmar över. Dagvattenparken ska även vara en trevlig plats för rekreation samt gynna växt- och djurlivet. Tack vare dagvattenanläggningen minskar risken för översvämnningar i Järfälla samtidigt som regnvattnet renas från bland annat fosfor och zink.

Bildtext: Viksjö dagvattenpark tar form.

För att stärka och utveckla kommunens arbete med klimatanpassning togs det under 2024 fram flera utredningar gällande risker kopplade till ett förändrat klimat. Dels gjordes en utredning om risker för skogs- och gräsbränder. Utredningen visar vilka vegetationsbränder som tidigare inträffat i kommunen samt hur de framtida brandriskerna kopplat till ett förändrat klimat ser ut. Utredningen utgör ett viktigt underlag för kommunens fortsatta arbete med att, i samverkan med bland andra räddningstjänsten Attunda, öka beredskapen inför och kunskapen om brandrisken i skog och mark. Vidare har det tagits fram en utredning om kraftiga snöfall och vindar i Järfälla historiskt och i ett framtida klimat. Rapporten baseras på underlag från SMHI¹ och MSB² samt dialoger med representanter från samhällsviktig verksamhet i Järfälla kommun. Vidare har det tagits fram ett metodstöd för att underlätta för verksamheterna att planera och hantera klimatrelaterade risker.

SMARTA TAK FÖR EN SNABBARE KLIMATOMSTÄLLNING

2023 startade det Vinnovafinansierade projektet ”IoTak - smarta tak för en snabbare klimatomställning”. Projektet har undersökt nya arbetssätt kring tak och grönytor där planering, optimering och utvärdering sker med hjälp av data. Projektets målsättning är att bidra till ökad användning av kommunens tak som möjliggörare för en snabbare klimatomställning.

En teknisk lösning har utvecklats för att mäta gröna taks effekt på koldioxidbindning, dagvattenavrinning och biodiversitet, vilket stärker möjligheten att kvantifiera deras bidrag till klimat- och miljöarbetet. Avslutningsvis har en prototyp för ett AI-drivet planeringsverktyg tagits fram.

GIFTFRI VARDAG

Under 2024 har Järfällas nuvarande kemikalieplan reviderats och skickats ut på remiss till kommunens förvaltningar och bolag. För att underlätta och effektivisera hanteringen av markprovtagningar har en e-tjänst tagits fram för de som genomfört provtagning av mark åt Järfälla kommun. I e-tjänsten kan analysresultat och slutrapport skickas in. Resultaten från markprovtagningarna visualiseras sedan i ett skikt i kommunens karta Jakarta.

KEMIKALIEKRAV I UPPHANDLING OCH ANALYS AV PRODUKTER

Under året har nya upphandlingar gjorts gällande till exempel Audio/Video (AV)-produkter, maskindiskmedel, catering, skrivare samt snittblommor, krukväxter och blomsterarrangemang där kemikaliekrav ställts.

För att undersöka exponering för farliga ämnen har produkter som finns på kommunens avtal skickats på analys. Under 2024 analyserades en olje/vattenblandning som mixats med en stavmixer och en storköksmixer för att undersöka läckage av klorparaffiner. Klorparaffiner är svåra att bryta ner, ansamlas i kroppen och är möjligen cancerframkallande. Klorparaffiner fanns i provet men långt under 0,1% som är gränsen för vad som tillåts. I provet som blandats med storköksmixern kunde inga klorparaffiner detekteras.

ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV

Ett av miljöplanens effektmål säger att den sammanlagda arealen skyddad natur i Järfälla kommun ska öka med minst 75 hektar innan år 2025. Under 2024 tog samhällsbyggnadsförvaltningen fram ett förslag till beslut samt skötselplan för ett nytt naturreservat vid Hästa klack. Syftet med att skydda Hästa klack som naturreservatet är att bevara och vårda biologisk mångfald, de värdefulla livsmiljöer som finns i naturreservatet och att återställa och nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter.

¹ Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

² Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Naturresevatet ska tillgodose behovet av tätortsnära områden för friluftslivet och säkra och utveckla en viktig del i ekologiska spridningssamband för barrskog, pollinerande insekter och ekmiljöer inom kommunen och mellan Järfälla och Stockholm. Förslaget är ute på remiss där inkomna synpunkter sedan ska inarbetas till ett slutgiltigt förslag. Om kommunfullmäktige beslutar att inrätta ett nytt naturresevat kommer arealen skyddad natur i Järfälla har ökat med 73 hektar sedan 2016.

HÅLLBAR KONSUMTION OCH HÖG MILJÖMEDVETENHET

Samtliga kommunanställda ska ha en grundläggande miljökunskap och kommunen erbjuder både en digital och fysisk miljöutbildning. Alla förvaltningar och kommunala bolag har godkända miljödiplom enligt Svensk miljöbas kravstandard.

Järfälla arbetar kontinuerligt med olika typer av miljöinformation. För att sprida kunskap om naturvårdande åtgärder placeras skyltar ut för allmänheten att ta del av. Informationen kan handla om varför det ligger rishögar kvar i naturen (faunadepåer), om att det sker bekämpning av invasiva arter, varför gräset inte är klippt (så att blommande växter hinner sätta frö) och så vidare.

Under 2024 gavs möjlighet att köpa in odlingsmaterial till skolor, förskolor och äldreboenden. Över 80 verksamheter deltog i satsningen. Det kunde exempelvis handla om pallkragar, jord och fröer där de tillsammans med barnen kunde odla grönsaker och blommor på ett pedagogiskt vis.

För att uppmuntra att dela och låna och minska behovet av att köpa nytt finns Sportoteket. Där kan den som är skriven i Järfälla låna utrustning under två veckor för att prova olika idrotter och aktiviteter. Antalet produkter som lånades ut ökade med nästan 50 procent från föregående år till 9 170 produkter. Anledningen till ökningen skulle bland annat kunna bero på att det gjorts mer reklam för Sportoteket samt att produkterna som lämnas in har allt bättre kvalitet. Av de produkter som lånats ut är den största kategorin skridskor följt av hockeyhjälmarna och skidor. Flest produkter lånades ut under januari och februari.

Flera evenemang inom tema hållbarhet har arrangerats för kommuninvånare under året. På Järfällafestivalen var temat klimatanpassning och allmänheten fick möjlighet att lära sig mer om vad kommunen gör på området samt tävla om att vinna ett träd. På mobilitetsveckan erbjöds kostnadsfri cykelservice. Under Earth hour anordnades en kväll med musik- och dansuppträdande samt eldshow och energi- och klimatrådgivning. Föreläsningar på områdena klimat och hållbar mat anordnades med över hundra deltagare per föreläsning. En klimatteater för gymnasieelever hölls med efterföljande samtal mellan skolelever och skådespelare. Det genomfördes natur- och kulturguidningar med totalt drygt 400 deltagare, vilket ger ett genomsnitt på nära 15 personer per tillfälle. Guidningarna är kostnadsfria och syftar till att öka kännedomen om och engagemanget för naturvärden och kulturhistoriska värden i vår närhet.

UPPHANDLING OCH INKÖP

Kommunens mål om en fossilfri fordonsflotta till 2025 innebär att krav ställs i flera avtal på 100 procent förnyelsebart redan från avtalsstart. Krav ställs även på att fordon ska uppfylla Euro 6, alternativt Euro 5 inom de branscher där fordonsflottan ännu ej hunnit ställas om. Utöver detta tillkommer krav på ruttoptimering, dubbfria vinterdäck, miljövänlig tvätt, samt alkohol som garanterar nykter körning.